

HORVÁTH ATTILA

Recenzió Jason Brennan – Lisa Hill: *Compulsory Voting: For and Against* című könyvéről¹

Kötelezheti-e törvényben az állam a választópolgárait arra, hogy részt vegyenek a parlamenti választásokon? A magasabb részvétel mellett lezajlott választás valóban legitimebb kormányzást jelent? Vajon létezik-e jog a távolmaradáshoz? A recenzió tárgyát képező kötet – amely egy amerikai (Jason Brennan) és egy ausztrál (Lisa Hill) politikai filozófus munkája – a fenti rendkívül inspirálóan ható, összetett, ugyanakkor a választópolgárok szempontjából nagyon is konkrét, közérthető kérdéseket tárgyalja. A politikaelmélet művelőiről lévén szó, a szerzők gondolatmenete jobbra filozófiai és demokráciaelmélet síkon halad – ennek megfelelően az olvasó elsősorban ne alkotmányjogi érvelést és még kevésbé valamiféle kvantitatív-empirikus igazolást várjon a kötelező választási részvétellel (KVR)² eredményeit vagy hatásait illetően.

A kétszerős kötet nem egy szokványos, ám annál egyszerűbb struktúrát követ: Brennan az első részben (1–4. fejezet) azt igyekszik bizonyítani, hogy a választópolgárok szavazásra kényszerítése jogi eszközökkel „borzalmas ötlet”, majd Hill ezt követően (5–9. fejezet) a kötelező választási részvétel melletti érveket veszi számba. Amint ez a könyv bevezetőjéből is kiderül, az előbbi dichotómia nem pusztán Brennan és Hill „munkamegosztásán” alapul, ugyanis mindkét szerző a *saját meggyőződésének* ad hangot a kötetben. Amíg tehát Brennan a választási részvétel kikényszerítésének kérelmelhetlen ellenfele, addig Hill őszintén hisz abban, hogy a választópolgárok szavazásra kötelezése egy teljesebb és egy jobb, magasabb minőségű demokráciát eredményez. A kötet duális szerkezete annyiból előnyös, hogy mindkét szerző „szabad teret” kapott nézetei kifejtésére, így a KVR elleni/melletti érvelés egyaránt könnyebben átlátható. Ugyanakkor mindez azzal jár, hogy az iromány kissé kettészakad: mindkét szerző kifejti gondolatmenetét, ám egymás érveire csak minimálisan reflektálnak. (Holott Brennan kvázi pontokba szedett ellenérvei szinte tálcán kínálják Hill részére a szintén pontokba szedett cáfolatot...)

Brennan a kötelező választási részvétel elleni fejtegetéseit egy fontos érveléstechnikai kitételrel indítja: meggyőződése szerint a bizonyítás terhe (ti. hogy a KVR igazolható) a KVR pártolói oldalán van – vagyis neki, mint

¹ Cambridge: Cambridge University Press 2014.

² Bár a *compulsory voting* szó szerinti fordításban kötelező szavazást jelent, az ennek jogossága mellett érvelő Hill is tágabb értelemben használja a kifejezést, ugyanis nem kifejezetten a tényleges szavazás aktusáról (szavazólap kitöltése) van szó, hanem arról, hogy a választópolgár megjelenik a szavazóhelységben (115.). Emiatt magam is a *kötelező választási részvétel* kifejezést (illetve ennek rövidítését) használok.

a KVR „ellenfelének” elegendő, ha a KVR támogatóinak érveit megcáfolja. Mire alapozza ezt az alapállást az amerikai szerző? Brennan kiindulópontja egyrészt azon az érvelési szabályszerűségeken alapul, hogy a bizonyítás terhe mindig azt illeti, aki előhozakodik valamilyen pozitív állítással (esetünkben: „a KVR jó”). Másrészt a szerző azt a liberális morálfilozófiai meggyőződést is magáévá teszi, hogy az egyén szabadságát érintő minden (akár kis jelentőségű) állami beavatkozás (korlátozás) szükségképpen igazolásra szorul – megfelelő igazolás hiányában viszont elvetendő a beavatkozás, mint a szabadság indokolatlan csorbítása. A szerző ezzel tehát mintegy visszadobja a labdát a KVR pártolónak, majd hozzáfog a KVR mellett szóló, általa ismert érvek módszeres cáfolatához. A 2. fejezetben a legitimitációval összefüggő érveket veszi számba, mindenekelőtt rámutatva az ún. „beleegyezési érv” tarthatatlanságára. A beleegyezési argumentáció azon alapul, hogy ha a demokrácia a polgárok jóváhagyásán nyugszik, és a polgárok a szavazással fejezik ki ezt a beleegyezésüket, akkor a választási részvétel kikényszerítése védhető, hiszen a magasabb részvételi arány erőteljesebb beleegyezést jelent. Ezzel szemben Brennan mindezt abszurdnak tartja, hiszen egyetlen olyan kormányzat sem létezik, amelyik a kormányzottak tényleges beleegyezésén nyugszik. Ezt követően a „magasabb részvételi arány = nagyobb legitimitás” érv kerül tárgyalásra, amelyet a szerző szintén elvet azt hangsúlyozva, hogy egy demokratikus kormányzat legitimitása nem vezethető le a választási részvételi arányból. A „magasabb részvételi arány = nagyobb demokrácia” érvelés Brennan szerint szintén sántít: számára a demokrácia pusztán egy módszer arra, hogy a politikai hatalmat milyen módon allokáljuk, illetve hogy milyen módon hozzuk meg a politikai döntéseket. Csakhogy a demokrácia nagyon sokféle intézményi keretben valósítható meg (így pl. többféle kormányforma, többféle választási rendszer stb. létezik), és a különböző, egymástól eltérő megoldások *egyformán demokratikusak* lehetnek.

A szerző nagyobb teret szentel a képviseleti érvnek, miszerint a KVR *reprezentatívabb* (pontosabban *reszponzívabb*) *kormányzást* eredményez, hiszen a politikai vezetésnek minden állampolgár érdekét figyelembe kell vennie (ugyanis mindenki leadja a szavazatát). A KVR melletti egyik legtöbbit hivatkozott érv tehát azt feltételezi, hogy azzal, hogy valamennyi választót az urnához terelünk, pozitív irányba fog változni a kormányzás, hiszen a politikai vezetés rá lesz kényszerítve arra, hogy az összes választópolgárt képviselje [ne pedig csak a választások során leginkább aktív réteget (képzetesebb, tehetősebb, fehér férfiak)]. Brennan az érv jogosultságát kétségbe vonja: álláspontja szerint a nemszavazókat szükségtelen „megvédeni” a szavazóktól. Egyrészt a szavazókat közel sem olyan mértékben vezérli az önérdék, mint ahogyan azt a képviseleti érv hangoztatói vélik. A szavazók ehelyett – mutat rá Brennan – sokkal inkább a nemzeti érdek vagy a közjó mentén alakítják ki a preferenciáikat. Másrészt a képviseleti érv abból – a szerző szerint egyáltalán nem bizonyított – premisszából indul ki, hogy a nemszavazók tu-

datában vannak annak, hogy hogyan kell(ene) szavazniuk, ha a saját érdeküket tartják szem előtt (így pl. felismerik, hogy az egyes jelöltek/pártok milyen szakpolitikai preferenciákkal rendelkeznek, és ezek közül számukra melyik lehet előnyös). Brennan természetesen vitatja ezt, mint ahogyan azzal a – többek között Arend Lijphart által is képviselt – meggyőződéssel szemben is szkeptikus, miszerint a KVR bevezetése növeli a választópolgári tájékozottságot és öntudatosságot (a szerző által hivatkozott empirikus kutatások nem erősítették meg ezt a hipotézist).

A következő számba vett argumentáció, a „*bizalom és szolidaritás érv*” arra alapoz, hogy a magasabb részvételi arány a kormányzat iránti nagyobb bizalommal és erőteljesebb szolidaritással jár együtt. Csakhogy Brennan szerint arra nincs bizonyíték, hogy a magas részvétel idézi elő a bizalmat; az összefüggés inkább fordított. Ami pedig a szolidaritást illeti, Brennan kiemeli, hogy az emberek erőteljesebb bevonása a politikába gyakran csak kielezi a konfliktusokat és növeli a megosztottságot. A fejezetet a „*velejáró következmények érv*” tárgyalása zárja. Itt arról van szó, hogy egyes kutatások alapján a KVR számos jótékony hatással jár az ezt alkalmazó államokban – így pl. értelemszerűen nő a választási részvétel és a demokráciával való elégedettség; csökken a jövedelmi egyenlőtlenség, valamint kisebb a korrupció. Brennan viszont kétségbe vonja, hogy az előbbi kedvező fejleményeket valóban a KVR okozza-e (vö. *cum hoc ergo propter hoc* következtetési hiba).

A 3. fejezetben a deontológiai jellegű, azaz a szavazásra mint valamiféle erkölcsi kötelességre alapozó érvek kerülnek vizsgálatra. A „*szavazás morális kötelesség*” argumentációt Brennan azzal utasítja el, hogy az erkölcsi kötelességek teljesítését az állam közreműködésével nem lehet kikényszeríteni. Brennan szerint az „*autonómia érv*” szintén nem állja meg a helyét: nem világos, hogy a KVR miként növeli a választópolgári autonómiát, ugyanis az egyetlen szavazatnak elenyésző súlya van. Emiatt a „*ne mások döntsenek helyettem*” célkitűzés is csak akkor tartható, ha kellő számú szavazó hasonló módon alakítja ki preferenciáit. A „*potyautas érv*” (más megközelítésben: „*közjó érv*”) deontológiai tételezettsége a következő gondolatmeneten alapul: a jó kormányzás közjó, és ennek fenntartásához mindenkinek hozzá kell járulnia (ti. szavaznia kell); aki nem szavaz, az potyautasként élvezzi a demokrácia előnyeit. Brennan cáfolja, hogy a nemszavazók valamiféle potyautasok lennének. Érvelése azon alapul, hogy a jó kormányzásnak köszönhető hasznokat nem pusztán szavazattal lehet viszonzni, hanem számos egyéb módon is (pl. adót fizetünk; jeleskedünk valamilyen tudományban vagy hozzájárulunk a gazdasági növekedéshez stb.). Ez alapján téves az a meggyőződés, hogy a nemszavazók „*tartoznának*” a választójogukkal rendszeresen élő polgártársaiknak.

Brennan – miután álláspontja szerint cáfolta a KVR mellett szóló érveket – végül a KVR további veszélyeire tér ki (4. fejezet). A „*rosszabb kormányzás érv*” keretében arra mutat rá, hogy ha elfogadjuk, hogy a tipikus nemszavazó a szavazókhoz képest közönyösebb és kevésbé informált, akkor ennek a sze-

mélyi körnek az urnákhoz kényszerítése szükségszerűen egy kevésbé kompetens, rosszabb kormányzatot eredményez. Márpedig utóbbinak a következményeit („költéseit”) mindenki viseli, ami viszont a szerző szerint igazságtalan. Brennan az amerikai választópolgárok informáltsági szintjét mérő – esetenként elképesztő tudatlanságra fényt derítő – kutatási eredmények ismertetése után leszögezi: „A szavazás kötelezővé tétele nem növeli a választók informáltságát. A nemszavazókból szavazókat csinál – de nem jó szavazókat” (97). A szerző szerint az sem igaz, hogy a kevésbé tudatos, rosszul informált szavazók véletlenszerűen szavaznak, és így a szavazataik mintegy kioltják egymást. A valóságban ehelyett tömegesen, rendszerszerűen „rosszul” szavaznak, amellyel a „jó” jelölt esélyeit rontják. Brennan azzal zárja a kötet első részét kitevő gondolatmentét, hogy a KVR csökkentené a szavazáson résztvevők intellektuális szintjét, ami minden valószínűség szerint rontaná a kormányzás színvonalát. „Mindenkít szavazásra kötelezni pont olyan, mint egy részegyet vezetésre kényszeríteni” – foglalja össze téziseit (106.).

Az ellenérveket követően a könyv második fele a KVR igazolásáról szól. Hill az 5. fejezetben azzal indít, hogy meggyőződése szerint a KVR a demokratikus és a liberális értékekkel egyaránt összeegyeztethető, hiszen pont annyira igazolható, mint az adófizetési kötelezettség vagy a szülők kötelezettsége gyermekük iskoláztatására. A szerző ideológiai alapállásának egyik pillérét a Lincoln-féle demokráciadefiníció („Az igazi demokráciában a nép kormányoz, a nép által, a népért”), másik pillérét pedig a választásoknak a Robert Dahl-féle legitimitáskritériumai képezik. Hangsúlyozza továbbá, hogy a KVR mellett szóló érvei kizárólag a jól működő, valódi demokráciák esetén állják meg helyüket (mint amilyen pl. az ausztrál demokrácia – teszi hozzá Hill). Ezt követően arra hivatkozik, hogy mindeddig a KVR bizonyult a leghatékonyabb eszköznek a választási részvétel azonnali és nagyarányú emelésére, így fölényben van minden más intézményi megoldással szemben. Hill az ausztrál példát egyfajta *best practice* jelleggel tárgyalja, rámutatva a KVR pozitív hozadékaira.

A 6. fejezet a választási részvétel problematikáját járja körül. Hill kiindulópontja a következő: a választási részvétel a fejlett országokban világszerte csökken, ami problémát jelent, hiszen meggyőződése szerint az alacsony részvételű választások kevésbé demokratikus eredményekkel járnak, és a legitimitációjuk is elmarad a magasabb részvételi arányt felvonultató választásoktól. A szerző számára a választásokon való részvétel kitüntetett jelentőségű a többi politikai szerepvállaláshoz képest, és így különleges szabályozást igényel. Hill – ahogyan szerzőtársa is – reflektál a részvétel és a legitimitáció összefüggésére, ám Brennannal szemben úgy érvel, hogy a részvételi arány igenis számít. Hill nem fogadja el, hogy a demokráciában elegendő a részvétel *lehetősége*, ugyanis alacsony részvételi arány esetén a választások kimenelete nem reprezentálja a választópolgárok egészét. Ennek oka ismert: a szavazástól huzamosan távolmaradók körében a hátrányosabb helyzetű rétegek felülreprezentáltak, ami csökkenti a kormányzat reszponzivitását. A szerző

tagadja, hogy a kormányzat politikája akkor sem változna, ha mindenki szavazna: az általa hivatkozott példák arra mutatnak rá, hogy a KVR számos jótékony hatással jár együtt (ilyen pl. – amint fentebb már láttuk – csökkenő jövedelmi egyenlőtlenség, kiterjedtebb jóléti politika stb.). A magasabb részvétellel tehát nem pusztán több, hanem minőségileg is más jellegű információt szolgáltat a választók preferenciáiról.

Hill kitér a „hallgatás beleegyezés” vélelemre is, amelynek értelmében a szavazástól való nagyarányú távolmaradás a politikai stabilitás egyik jele, és mint ilyen egyáltalán nem veszélyes. Álláspontja alapján ez az érvelés spekulatív, hiszen a „hallgatás” számos különböző okra vezethető vissza, amelyek között fontos szerepe van a hátrányos társadalmi helyzetnek is. Ezen túl a KVR igazolhatóságát Hill abban is látja, hogy azzal, hogy a választópolgárokat szavazásra kötelezzük, kezeljük a kollektív cselekvés problémáját, ugyanis minden – a részvételét egyébként mérlegelő – szavazó mintegy *biztos lehet* abban, hogy az összes többi – mindenekelőtt a hozzá hasonló társadalmi státuszú – szavazó is részt fog venni a választásokon. A KVR „garantálja”, hogy a részvétel válik racionális döntéssé, hiszen törvényi kötelezés esetén egyszerűbb részt venni a szavazáson, mint igazolási kérelemmel előállni a mulasztásról.

A kötet 7. fejezete KVR és az egyén autonómiájának viszonyát járja körül. Hill meggyőződése, hogy a KVR sérti ugyan az egyéni szabadságot, azonban ez a beavatkozás igazolható. Jogi szempontból ezt egyrészt azzal támasztja alá, hogy álláspontja szerint a nemszavazáshoz való jog nem létezik. A választójogról már csak azért sem lehet lemondani, mert a jogok egy része – így pl. a választójog – ugyan az egyénhez tapad, azonban ezek egyben közösségi célokat is szolgálnak. Másrészt hangsúlyozza, hogy a választójog egy olyan magasabb rendű jog, amelyik valamennyi többi jog védelmét szolgálja, emiatt élni kell vele. Harmadrészt a KVR az egyéni szabadságot csak annak negatív értelmében sérti, ám ezzel együtt a szabadság további oldalait (pl. autonómia) erősíti azzal, hogy hatalmat ad a hátrányos helyzetű szavazók kezébe. Hill az érvelésben tehát odáig megy, hogy a választójogra nemcsak mint alapjogra, hanem mint alapkötelezettségre is tekint. A választási részvétel nála tehát egyszerre jog és köteletség (*duty-right*). A választójog kötelezettség jellege abban is megnyilvánul, hogy valamennyi választópolgár elvárja a többiekkel szemben, hogy gyakorolja ezt a jogát.

A 8. fejezet az egyéni autonómián túllépve ismét demokráciaelméleti szempontból feszegeti a KVR létjogosultságát. Következtetései alapján a teljeshez közelítő választási részvétel a szavazási folyamatra nézve nem jár torzító hatással, és nem eredményez rosszabb kormányzatot – sőt, ellenkezőleg: a KVR elősegíti, hogy a kormányzat valóban a nép érdekében cselekedjen. A „túlzott részvétel” (*overinclusiveness*) veszélye azért sem reális, mert ha van is torzító hatása a KVR-nek (főként a véletlenszerű szavazás miatt), ez elmarad az alacsony részvétel által generált torzító hatástól. Hill a fejtegetéseit a 9. fejezetben azzal zárja, hogy kétségtelenül jobb lenne, ha a választási részvétel radikális emelésére más, kevésbé kényszerítő jellegű eszközünk lenne, de ilyen – egyelő-

re – nem létezik. Álláspontja szerint a nemszavazáshoz való jog kiteljesítésével a demokráciák a jövőben fenntarthatatlanná válnának, emiatt a KVR intézményesítése teljes mértékben igazolható. (Ugyanakkor megjegyzendő, hogy Hill nem megy bele a KVR megvalósításának konkrétumaiba – így pl. nem tér ki az általa optimálisnak tartott szankcióra vagy a KVR által generált, az államnál jelentkező járulékos adminisztratív terhek problémájára sem.)

A KVR elleni/melletti érvek alapos tárgyalását követően némileg csalódást keltő, hogy a kötet semmiféle átfogó konklúzióra nem vállalkozik. Pozitív olvasatban mindez azt jelenti, hogy az olvasónak kell eldöntenie, hogy a két nagy ívű, koherens, egymást kizáró érvelés közül melyiket milyen mértékben tudja akceptálni. Brennan egy liberális- libertariánus alapállású, kissé elitista és némileg pesszimista (a saját álláspontja szerint nyilván inkább realista), nézőpontot tett magáévá, míg Hill a közösséget előtérbe helyező, optimista (meglátásom szerint néhol már naivnak ható) álláspont mentén fejti ki a kötelező választási részvétellel kapcsolatos krédóját. Brennan érvelése feszesebbnek tűnik; Hill gondolatmenete némileg talán vontatottabb, ám összességében elmondható, hogy mindkét szerző komoly erőfeszítéseket tett arról, hogy meggyőzze az olvasót a választási részvétel kötelezővé tételének abszurditásáról, illetve létjogosultságáról.

HORVÁTH ATTILA

tanársegéd, tudományos segédmunkatárs

Nemzeti Közszerzői Egyetem, horvathattila@uni-nke.hu

Magyar Tudományos Akadémia, Társadalomtudományi Kutatóközpont

Politikatudományi Intézet (MTA TK PTI)